

УДК 378.147:413.164

**ТЕХНІЧНИЙ ПЕРЕКЛАД – ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ
МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ВНЗ****Тоцька Н. Л.**

У статті розкривається проблема технічного перекладу шляхом формування професійних навичок студентів ВНЗ. Лексичні поняття термінів подаються початком “спіралі” національно-мовної картини світу (не словом – “знаком”, а словом – “темою”). Звертається увага на комунікативну точність студентів при використанні мовних засобів української мови щодо професійного спілкування між спеціалістами певної фахової галузі.

Ключові слова: технічний переклад, професійні навички, лексичні поняття термінів, професійне спілкування.

В статье раскрываются проблемы технического перевода через формирование профессиональных навыков студентов высшей технической школы. Лексическое понятие терминов подается как начало “спирали” национально-речевого мировоззрения (не словом – “знаком”, а словом – “темой”). Обращается внимание на коммуникативную точность студентов при использовании речевых особенностей украинского языка относительно профессионального общения между специалистами определенной отрасли.

Ключевые слова: технический перевод, профессиональные навыки, лексическое понятие терминов, профессиональное общение.

The article reveals the problem of technical translation by means of the formation of professional language skills of undergraduates. Lexical notions of terms are presented as a beginning of the “spiral” of national language world view (not by a word – a “sign”, but by a word – a “topic”). Attention is paid to the communicative accuracy of students in applying linguistic means in professional communication of specialists in a specific field.

Key words: technical translation, professional skills, lexical notions of terms, professional communication.

У сучасному світі інформатики, нових технологій українське професійне мовлення має зайняти належне місце, зокрема, його майбутнє залежить від оновлення професійної мовленнєвої освіти, що відокремлює у мовній освіті світоглядний принцип формування національно-мовної картини світу.

У національній скарбниці будь-якої держави чільне місце посідають певні явища історії та культури, котрі увійшли у свідомість народу як знаки національної культури. Наприклад, слово “калина” легко знайти у словниках різних мов, де воно означає назву рослини, проте навряд чи в духовному надбанні народів світу це слово є духовним значенням і смислом, як в українській. Тоді як лексичне поняття слова з відповідним значенням підсвідомо стає “точкою відліку” певної теми, початком “спіралі”, коли його можна вважати конденсатом певних знань і розглядати у кількох площинах: залежно від комунікативної – воно є не просто словом – “знаком”, а словом – “темою”.

Співіснування у мові національних термінів з прозорою етимологією й інтернаціональних зумовлено прагненням до ясності й зрозумілості вислову навіть для тих, хто не має спеціальної підготовки в даній галузі знань. Особливо помітним і давнім джерелом фразеології є переосмислення зворотів, породжених свого часу в середовищі ремісників. Так, значний слід в українській фразеології залишило ткацько-прядильне ремесло, наприклад, прясти на тонку, витерти ворсу, зав'язувати вузлом, розплутувати вузол, розмотати клубок тощо.

Оскільки українська мова сьогодні – не тільки предмет і засіб навчання у професійно-виробничій сфері, то проблема мовленнєвої підготовки молоді дуже актуальна, особливо у вищих технічних навчальних закладах. Використання української мови не тільки на розмовно-побутовому рівні, але й у професійній

діяльності є обов'язком кожної людини. Однією з важливих складових процесу професійної підготовки фахівців з вищою технічною освітою, що мають стати носіями та пропагандистами культурної поведінки на виробництві, є мовленнєва підготовка. Адже вміння спілкуватися мовою професії підвищує ефективність праці та допомагає краще орієнтуватися в ситуації на виробництві і в безпосередніх ділових контактах [4, с. 283].

Завдання вищої технічної школи – готувати фахівців нової генерації: кваліфікованих, грамотних, мовно компетентних, які б досконало, ґрунтовно володіли українською літературною мовою у повсякденно-професійній сфері, зокрема набули навичок комунікативно виправданого використання засобів мови, оволоділи мовою конкретної спеціальності, фаху.

Акцент переноситься з традиційної настанови – засвоєння відомостей про літературні норми усіх рівнів мовної ієрархії – на формування навичок професійної комунікації, особливостей фахової мови, на розвиток культури мови, мислення і поведінки особистості [5, с. 34]. Майбутнім фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як система світобачення, засіб культурного співжиття в суспільстві, само формування і самовираження особистості. Науково доведено, що стрижневими компонентами професійно-комунікативної діяльності є мовленнєва компетенція і компетентність. Виховувати в собі повагу до мови, якою спілкуємося, – це, передусім, шанувати себе, виявляти повагу до народу, його історії, культури. Адже мова – своєрідний генетичний код нації, а не лише засіб спілкування.

Розвиток мови особистості – непростий процес. Лише людина, яка невпинно працює над оволодінням мовою, повсякчас прагне правильно говорити, виявляти в усному та писемному мовленні свою індивідуальність; може наблизитися до мовної довершеності. Досягти її – ілюзорна мрія, оскільки мова – це океан, який не має меж. Нерозумно вважати, що знаєш рідну мову досконало. Як мудро зауважено, мову можна вивчити за півроку, а учитися мовленню треба все життя [6, с. 171].

Для вільного володіння українським професійним усним та писемним мовленням студенти вищого технічного навчального закладу повинні мати чималий активний лексичний запас слів. Збагаченню цього запасу, вихованню чуття до слова сприяють переклади. До сутності перекладу зверталися: Л. Бархударов, В. Виноградов, Р. Зорівчак, О. Кундзич, Т. Левицький, А. Попович, О. Федоров.

За Л. Бархударовим, “переклад – це процес перетворення мовленнєвого твору однією мовою у мовленнєвий твір іншою мовою при забезпеченні незмінного плану змісту, тобто значення”. Мовний аналіз сучасних перекладів наукових текстів, яким користуються у своїй діяльності фахівці, викликає застереження щодо нормативних форм. Насамперед – це значеннєва невідповідність слів в оригіналі та при перекладі. Якщо говорити про студентів технічних університетів, які постійно використовують професійну лексику, то ними часто вживаються невдало побудовані синтаксичні конструкції, що зумовлюються прагненням до буквального перекладу, внаслідок чого порушується не тільки граматичні, стилістичні норми сучасної української мови, а й зміст думки. Тому викладачам професійно зорієнтованих дисциплін потрібно звертати особливу увагу на такі мовні особливості оригіналу, які треба використовувати, щоб переклад був якомога точним.

Досліджуючи мову перекладів, О. Беляєв [2, с. 41] зазначав, що в українські переклади потрапляє чимало слів, словосполучень, скалькованих з інших мов, вживання яких не можна виправдати їх стилістичною роллю. Треба відзначити, що більшість учених-методистів (Л. Батюк, О. Лісовський, П. Пузиренко, О. Фрінкель) розглядають переклад переважно як мовностилістичну вправу, використання якої сприяє розвитку зв'язного мовлення, або як мету навчання.

Навчальний переклад у вищому технічному навчальному закладі є важливим засобом розвитку професійного мовлення і має застосовуватися разом з іншими завданнями для засвоєння матеріалу, розвитку мовленнєвих умінь і навичок. Чим частіше застосовуватиметься переклад на заняттях (будь-яких дисциплін: гуманітарних, фундаментальних чи професійно зумовлених) у вищому технічному навчальному закладі, тим швидше студенти оволодіють

українським мовленням, здобудуть навички для опрацювання фахової термінології для подальшого використання на виробництві. Методичний прийом – переклад тільки тоді сприятиме формуванню мовленнєвих умінь і навичок, коли він буде проводитись систематично, з конкретною метою порівняння, зіставлення. Тоді студенти, готуючись до кожного наступного заняття, використовуючи навчальні посібники, будуть мати змогу порівняти фахову термінологію різними мовами.

Для того, щоб переклад наукового тексту був правильним, а мова студента, майбутнього фахівця, бездоганною, викладачам технічних університетів необхідно слідкувати за точністю передаваної думки оригіналу. І, зрозуміло, надавати неабиякого значення українській лексиці. Як справедливо зауважує Н. Бабич [1, с. 198], точність досягається значенням предмета мовлення, адже спочатку пізнається реальний світ, а потім висловлюються результати світобачення, що залежать від досвіду, майбутніх знань у відповідній галузі, мови.

Фах людини, галузь виробництва, в якій вона працює, вказував І. Білодід [3, с. 158], неминуче зумовлює активізацію у її мові професійних слів і висловів, конче необхідних для спілкування під час виробничого процесу. Аналіз сучасних науково-технічних текстів дозволяє зробити висновок про те, що недотримання або порушення комунікативної точності відбувається тоді, коли студенти невдало використовують мовні засоби української мови – синоніми, антоніми, пароніми, багатозначні слова. У професійному мовленні таке становище може призвести до непорозуміння між спеціалістами певної фахової галузі та неправильним тлумаченням технічного наукового тексту. Фах людини, галузь виробництва, з яким вона пов'язана, неминуче зумовлює активізацію у її мові професійних слів і висловів, необхідних для її спілкування під час виробничого процесу, оскільки професійні слова позначають назви понять певної галузі виробництва, роду занять тощо.

Розвинені літературні мови внесли вагомий вклад у формування спеціальної термінології, але кожна з них зберігає й свої власні традиції, що склалися історично, і характер реалізації яких визначається науковими, науково-технічними та загальнокультурними контактами нації як носія конкретної мови.

Вивчення досліджуваної проблеми кардинально пов'язане з питанням використання синонімів як об'єктивно-існуючого мовного явища, що характеризується цілим рядом конкретних аспектів. Особливе місце в цій проблематиці посідають питання виявлення диференційних ознак, що мають першорядне значення для визначення видів не лише територіальних синонімів, а й загальномовних. Це важливо також і в зв'язку з тим, що, вступаючи у різноманітні мовні зв'язки, слово, а отже, і термін, не втрачає своєї якісної характеристики, своєрідності своєї семантичної структури. Фахові тексти, з якими працюють студенти вищих технічних навчальних закладів, обов'язково виділяються використанням термінів, що вимагають особливої точності та однозначності.

Значення термінів розкривається в тексті, в їх тлумаченні. Природа терміна як особливого виду мовного знака передбачає однозначну відповідність між словом і поняттям, тобто симетрію плану вираження. Більшість дослідників термінологічної лексики додержуються традиційної класифікації термінологічних синонімів запозиченої мови, згідно з якою виділяються такі види синонімів: абсолютні, відносні, ідеографічні, стилістичні, різноплановість яких цілком природна і закономірна, тому що терміни та варіанти термінів виражають певні поняття, які перебувають у постійному розвитку. Синонімічні терміни – це такі терміни, потенційні значення яких виявляють тотожний (єдиний) чи близький предметно-логічний смисл.

Для професійного спілкування студентам вищого технічного навчального закладу виявити таку синонімію важко, тому потрібне централізоване керівництво над термінологічною роботою: викладачам підбирати такі наукові тексти, де слова і речення побудовані так, що зміст висловлення передається як найточніше.

Усвідомлення соціально-економічної ситуації в Україні, залежності її майбутнього від людей, здатних творчо вирішувати наявні проблеми, зумовлює необхідність реалізації одного з основних напрямів відродження вітчизняної

системи освіти – підготовки кадрів до професійної діяльності, що надає певності у збагаченні економічного, інтелектуального та духовного потенціалу суспільства.

Література

1. Бабич Н. Основи культури мовлення / Н. Бабич. – Львів.: Світ, 1990. – С. 198.
2. Беляєв О. Білінгвізм і питання інтерференції в мовленні учнів / О. Беляєв // Українська мова і література в школі. – 1980. – №1. – С. 41.
3. Білодід І. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика. Термінологічна лексика / І. Білодід. – К.: Вища школа, 1973. – С. 158.
4. Зубков М. Сучасне українське ділове мовлення / М. Зубков. – Х.: Торсінг, 2001.– С. 283.
5. Тоцька Н. Іван Дніпровський. Микола Куліш – визначні письменники нашого краю. Творча індивідуальність І. Дніпровського / Н. Тоцька. – Херсон: ХОБТ, 1995. – С. 34.
6. Тоцька Н. Українська мова як система світобачення / Н. Тоцька // Збірник наукових праць. Ціннісний вимір політичної діяльності: політична трансформація сучасного українського суспільства. – Херсон: Олді-плюс, 2011. – С. 171.